

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 4.

Een bewering:

Door het werk van Arabische geleerden als Albucasis is er continuïteit tussen de Grieks-Romeinse en de West-Europese cultuur.

2p **6** Geef aan:

- welke continuïteit dat is en
- welke verandering de Renaissance hierin bracht.

Gebruik bron 5.

Een bewering:

Uit dit bronfragment blijkt, dat de Satisfactie wel past bij de Pacificatie van Gent, maar niet bij de Alteratie van Amsterdam.

3p **7** Ondersteun deze bewering door de strekking van de Satisfactie te vergelijken met de strekking van de Pacificatie van Gent en met de Alteratie.

Gebruik bron 5.

Uit de Satisfactie blijkt, dat de godsdienstpolitiek van Willem van Oranje succesvol is.

3p **8** Toon dit aan door aan te geven:

- zonder bron welke godsdienstpolitiek Willem van Oranje voorstond en
- zonder bron wat hij daarmee wilde bereiken en
- met bron waardoor de overeenkomst met Amsterdam een overwinning voor zijn opvatting is.

Gebruik bron 6.

Uit deze bron blijkt dat omstreeks 1588 de opstandige Nederlandse gewesten staatkundige problemen hebben die met elkaar samenhangen.

3p **9** Geef aan:

- welke twee staatkundige problemen uit dit fragment naar voren komen en
- zonder bron welke oplossing voor deze problemen na het vertrek van Leicester werd gekozen.

Voor de Spaanse koning is informatie over de relatie tussen de Republiek en Engeland (*zie bron 6*) juist in 1588 erg belangrijk.

2p **10** Leg dit uit.

Gebruik bron 7.

De opvatting die Gerard Noodt in deze rede uiteenzet, vertoont overeenkomst met ideeën van Locke.

- 2p 11 Geef aan welke overeenkomst er bestaat tussen:
- de opvatting van Noodt en de opvatting van Locke over het bestuur van een staat en
 - de opvatting van Noodt en de opvatting in het Plakkaat van Verlatinge hierover.

Gebruik bron 8.

In deze bron geeft Diderot zijn visie op het stadhouderschap in de Republiek.

- 3p 12 Toon aan:
- met een voorbeeld uit de bron dat deze visie verlicht te noemen is en
 - dat Diderot in deze bron kritiek geeft op de staatsinrichting van Frankrijk.

Twee gegevens:

- 1 In 1793 voerde de radicale Franse regering een nieuwe jaartelling in. Met terugwerkende kracht werd het jaar 1792 gekozen als jaar 1 van de nieuwe kalender.
- 2 In 1806 keerde Frankrijk onder Napoleon (na zijn keizerskroning in 1804) terug naar de christelijke jaartelling.

- 2p 13 Geef bij elke keuze aan, op welke politieke overweging deze mogelijk was gebaseerd.

In 1796 besloot het bewind in Nederland:

"Er kan of zal geen bevoorrechte of heersende kerk in Nederland geduld worden, alle plakkaten en resoluties (besluiten) der gewezen Staten-Generaal, uit het oude stelsel der vereniging van kerk en staat geboren, worden beschouwd als vernietigd."

- 2p 14 Leg uit dat dit besluit past bij twee verschillende kenmerkende aspecten van die tijd.

Vroegmoderne tijd

bron 4

De islamitische wetenschapper Albucasis (Abu al-Qasim al-Zahravi) schrijft in Cordoba (Spanje) omstreeks 1000 een geïllustreerd handboek voor de chirurgie voor studenten in de geneeskunde. In de inleiding schrijft hij:

De geneeskunst is veelomvattend en het is noodzakelijk voor de beoefenaar dat hij, voordat hij de geneeskunst uitoefent, getraind is in de anatomie zoals Galenus¹⁾ die heeft beschreven. Hierdoor is hij volledig bekend met de functie, vormen en eigenaardigheden van de ledematen; ook hoe zij zijn verbonden en hoe zij kunnen worden gescheiden. Tevens moet hij een volledig begrip hebben van de botten, pezen en spieren, hun aantallen en aanhechtingpunten en ook de bloedvaten (zowel aders als slagaders) met hun onderlinge samenhang. En zoals Hippocrates²⁾ zei: "Hoewel er vele dokters in naam zijn, zijn er slechts weinigen in werkelijkheid, vooral op chirurgisch gebied." Want degene die niet geoefend is in alle anatomie zoals we hebben beschreven, zal onvermijdelijk fouten maken die levensbedreigend zijn.

noot 1 Galenus is een Griekse geleerde uit de tweede eeuw.

noot 2 Hippocrates is een Griekse arts uit de vijfde-vierde eeuw voor Christus.

bron 5

In februari 1578 sluit het stadsbestuur van Amsterdam zich aan bij Willem van Oranje en de Staten van Holland in hun strijd tegen Spanje. Het stadsbestuur wil dit alleen doen in ruil voor bepaalde afspraken, vastgelegd in de 'Satisfactie'. Een aantal afspraken hieruit:

Ten eerste dat te Amsterdam, (...) geen ander geloof zal mogen worden gepredikt, onderwezen of uitgeoefend dan het oude, rooms-katholieke geloof. Dat niemand, wat zijn stand, verdienste of functie ook mag zijn, iets mag doen of beramen dat is gericht tegen de algemene rust en vrede of meer in het bijzonder tegen het rooms-katholieke geloof en zijn geloofsoefeningen. Maar de godsdienstplakkaten, de bijbehorende regelingen en strafuitvoeringen worden buiten werking gesteld en blijvend afgeschaft, zodat iedereen, wat zijn functie, verdienste of stand ook is, in alle vrijheid en veiligheid in deze stad zich kan uitspreken, handelen en leven en zonder gedwongen te zijn om aan bepaalde ceremoniën van de genoemde rooms-katholieke religie mee te doen en zonder bloot te staan aan aanhouding, arrestatie of gevaar. Dat niemand hinder of last ondervindt wanneer hij overdag op het passende tijdstip gaat naar en komt van een gereformeerde prediking of dienst die buiten de stad Amsterdam wordt gehouden.

bron 6

Een Spaanse informant schrijft in februari 1588 een brief naar Spanje waarin hij een weergave geeft van uitlatingen van de Engelse koningin Elisabeth over de Nederlandse gewesten:

Elisabeth zond de graaf van Leicester naar de gewesten, met de bedoeling dat hij hun middelen zou beheren, maar zij voerden de dingen op hun manier uit en gaven hem de schuld. Ze gaven hem de titel van landvoogd, hetgeen hij accepteerde zonder haar toestemming en op die manier zette hij zijn bestaan en zijn bezittingen op het spel en hij riskeerde ook het ongenoegen van zijn koningin. Maar welk gezag hebben ze hem gegeven nadat hij dit offer voor hen had gebracht? Ze waren simpelweg met mensen aan het spelen. Leicester was een man van eer, en zou als zodanig moeten worden behandeld. Als zij (Elisabeth) zelf het aanbod had geaccepteerd dat ze haar hadden aangeboden, mijn hemel! Dan hadden ze gemerkt dat zij zich niet zo zou hebben laten behandelen.

Toelichting

In 1585 wordt de Engelse graaf Leicester door enkele gewesten tot landvoogd in de Noordelijke Nederlanden benoemd. Na verschillende conflicten met die gewesten wordt hij in 1587 uit zijn functie gezet en teruggestuurd naar Engeland.

bron 7

In 1699 houdt Gerard Noodt bij zijn afscheid als rector van de Leidse universiteit een rede in het Latijn. In die rede stelt hij:

U zult, zo meen ik, ervan overtuigd zijn, dat de oppermachtige overheid, of welke andere benaming men hem wenst te geven, niet door de hemel is gezonden, maar met algemene toestemming van de burgers is aangesteld. U zult duidelijk genoeg gezien hebben dat iedereen, vorst of regeerder, indien hij zich overeenkomstig zijn waardigheid en aanstelling gedragen wil, erkennen moet dat hij wel degelijk aan de wetten onderworpen is en dat hij zich nooit moet verbeelden boven alle wetten verheven te zijn, dat hij zijn macht niet moet afmeten naar zijn eigenzinnigheid maar naar het welzijn van de maatschappij. Dat, als hij die macht op een andere wijze gebruikt, hij dan ook niet als vorst of overheid, maar als dwingeland te werk gaat. En uiteindelijk, dat hij bij zo'n handelswijze, op grond van goddelijk en menselijk recht, door zijn onderhorigen kan en mag worden beteugeld of gestraft.

bron 8

Tussen 1781 en 1782 publiceert de Franse Verlichter Diderot in een tijdschrift een reisverslag van zijn bezoek aan de Republiek. Over het stadhouderschap schrijft hij:

De stadhouder hoorde dat er een zeer kritisch boek zou verschijnen onder de titel *De zinloosheid van het stadhouderschap*; hij stelde alles in het werk om te voorkomen dat het gedrukt zou worden. Daarop zeiden de rechters tegen hem: "Of het is niet waar en in dat geval maakt het niet uit of het boek gepubliceerd wordt; of het is wel waar en in dat geval is het goed dat men het weet." Het zou niet moeilijk zijn om nog een tweede boek te schrijven waarin zou kunnen worden aangetoond dat het erfelijk stadhouderschap een slechte zaak is. De stadhouder, die slechts generaal van de troepen is, heeft niet het voorrecht als groot bevelhebber te worden geboren. Door dit ambt binnen dezelfde familie te houden heeft men, volgens mij, het geheim gevonden om een reeks onbekwame lieden aan het hoofd van het leger te plaatsen. Deze instelling is in een democratie net zo belachelijk als ze in een monarchie zou zijn. (...) In een goed georganiseerde maatschappij behoren geen erfelijke ambten te bestaan; de mensen moeten op grond van hun capaciteiten worden benoemd.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.